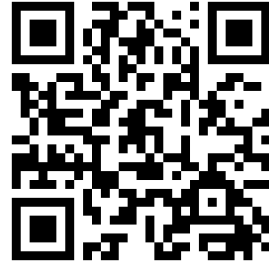

DOI 10.37491/UNZ.80.9
УДК 349.3

Людмила ТАРАНЕНКО¹,
Надія ЧУДИК-БІЛОУСОВА²

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОЇ РОБОТИ В СОЦІАЛЬНІЙ ТА МЕДИЧНІЙ СФЕРАХ

Розглянуто питання організації договірної роботи у соціальній та медичній сферах. Досліджено особливості роботи юридичної служби в медичному та освітньому сегментах. Вказано на іноземну практику юридичного забезпечення медицини. Значну увагу приділено організації такої роботи на регіональному рівні. З'ясовано, що в роботі закладів охорони здоров'я юридична служба бере участь у забезпеченні дотримання вимог санітарних норм і правил, актів трудового законодавства та законодавства з питань охорони здоров'я, пожежної безпеки, охорони праці, цивільного захисту населення, забезпечує доступ до публічної інформації та захисту персональних даних. Здійснено комплексний аналіз нормативно-правового забезпечення організації роботи юридичних служб. Надано дефініцію договору у сфері соціального забезпечення та охарактеризовано найбільш типові правочини, що укладаються в цьому напрямку. Встановлено, що значну роль відіграють договори публічної оферти. Розкрито змістове наповнення

¹ кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового, земельного та господарського права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
l_taranenko@univer.km.ua,
<https://orcid.org/0000-0003-0357-2891>.

² кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри трудового, земельного та господарського права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
chudyk.bilousova@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-2248-8575>.

вказаних угод. Проаналізовано випадки укладання тристоронніх договорів. З'ясовано, що форма таких договорів, як правило, письмова (електронна); строк дії більшості договору в соціальній сфері детермінується моментом наявності потреби в наданні відповідної послуги (виконанні робіт) (соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці, соціальна реабілітація осіб із інтелектуальними та психічними розладами). Розкрито питання регламентації контрахтування за програмою реїмбурсації. Описано мету діяльності юридичних клінік при вищих навчальних закладах та обґрунтовано причину їхнього поширення. Визначено завдання юридичної служби при навчальному закладі. Наголошено на специфіці організації дистанційної роботи юридичної служби в умовах карантину, віддаленому форматі надання послуг в інших сегментах соціальної сфери.

Ключові слова: договір у сфері соціального забезпечення, договірна робота, соціальна сфера, юрисконсульт, юридична служба.

Тривалі глобалізаційні та інтеграційні процеси, пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19) внесли низку організаційних змін у соціальну сферу. Значно модифікувались підходи до взаємодії із соціальними, медичними працівниками, педагогами; коректив зазнала робота юридичних служб, адже питома вага спорів між сторонами договору припадала саме на форсмажорні обставини, а отже, підвищилась кількість запитів за кваліфікованою юридичною допомогою. Зрозуміло, що саме в таких умовах сфера надання послуг та виконання робіт стала однією з найбільш вразливих.

Зазначене питання вже було предметом наукових пошуків таких спеціалістів-правознавців як: Р. П. Бойчук, Д. В. Задихайло, В. М. Пашков [1], Ю. І. Руснак [2]. Проте в зазначених роботах така тематика розглядалася комплексно, поза увагою залишались практичні аспекти, до прикладу, договірної роботи юридичної служби в медичній та освітній сферах.

Базовим показником належного розвитку держави, дотримання владою конституційних та сформованих на її основі законодавчих норм, добробуту населення є якісне соціальне забезпечення населення в цілому та окремих категорій зокрема. Соціальна сфера як узагальнений концепт акумулює в собі питання, що стосуються доходів населення, оплати й безпечності праці, якості та доступу до соціальних та освітніх послуг, захисту вразливих категорій населення, доступність та якість медичних послуг (паліативної допомоги) та на спортивний і культурний розвиток тощо. Складність забезпечення належного функціонування соціальної сфери в умовах дії карантинних обмежень є очевидною.

Невизначеність та недосконалість механізмів правового регулювання відносин у соціальній сфері утруднює діяльність уповноважених органів із реалізації соціальної функції держави. Враховуючи те, що соціальна сфера (з правового погляду) охоплює різнопланові напрямки, цілком обґрунтованим є твердження щодо складності застосування визначених

норм для допомоги особам, які мають у ній потребу. У зазначеному контексті особливо інтенсифікується роль і значення юридичної служби в приватній організації та в органах держави чи державних установах. У широкому розумінні «юридична служба» є окремим структурним підрозділом (одна посада), до основного завдання якого належить організація правової роботи у відповідній установі, що супроводжується неухильним дотриманням норм чинного законодавства та допомозі у їх виконанні (в межах компетенції) іншими суб'єктами, залученими до роботи в певній організації (керівництво, працівники, в окремих випадках — контрагенти).

В органах державної влади та територіальних громадах як органах місцевого самоврядування функції юридичної служби часто виконує один працівник (одна штатна одиниця), так як система правозастосування на такому рівні відпрацьована роками й не потребує щоденної інтенсивної роботи. Цього не можна сказати про приватні (особливо комерційні) суб'єкти господарювання, зокрема про ті, котрі функціонують у сфері соціального забезпечення чи в медичній сфері. Також винятком із правила слід вважати і юридичну службу при управлінні соціального захисту, що підпорядковується районній державній адміністрації; міністерству чи центральному органу виконавчої влади. Якість роботи у вказаному сегменті прямо пропорційно залежить від кваліфікованих кадрів і їх подальшого систематичного навчання.

Ефективне функціонування юридичної служби неможливо уявити без сучасного матеріально-технічного обладнання. Щонайменше, йдеться про відповідний пристрій (комп'ютер, принтер/сканер, іншу оргтехніку), періодичні юридичні видання; систему електронного документообігу й архівування, що суттєво прискорює обробку й електронну систематизацію файлів; доступ до інтернету. Останнє, у свою чергу, забезпечує можливість працювати із такими ресурсами, як: «ЛІГА:ЗАКОН», «Юридичні послуги Online», Всеукраїнський юридичний портал, державними реєстрами і базами даних, нормативно-правовими актами, офіційними сайтами органів публічного управління і адміністрування.

Так чи інакше, юрисконсульту необхідно пристосуватися до характеру роботи юридичної особи. У багатьох установах та організаціях існує традиція, згідно з якою, за наявності у структурі юридичного відділу, періодично проводиться набір молодих фахівців з метою підготовки їх до роботи саме в цьому сегменті. Для нормального функціонування соціальної сфери необхідне кваліфіковане юридичне забезпечення, цим і визначається роль юридичних служб в установах та закладах соціального забезпечення, в територіальній громаді. Якщо апелювати до зарубіжного досвіду, то, з погляду значення юридичної служби для забезпечення роботи медичних установ (незалежно від форми власності), слід відмітити, що у США деякі медичні організації безпосередньо для вирішення соціальних проблем пацієнтів наймають адвокатів (модель за принципом «прямої послуги»). Більшість співпрацює з місцевим агентством юридичних послуг або академічною юридичною клінікою («контрактна» модель). Юридичні послуги цілком обґрунтовано позиціонують як стандартну частину реагування на соціальні потреби населення.

Діяльність юридичних служб регламентується Загальним положенням про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації [3]. Із змісту повноважень, що покладаються на юридичну службу, стає зрозумілою її значна роль, особливо під час організації договірної роботи. Під договором у сфері соціального забезпечення прийнято розуміти усну чи письмову угоду сторін, що фіксує волевиявлення сторін, їхні взаємні права та обов'язки, залежно від виду соціального захисту, необхідного особі (групі осіб), котра укладається з метою подолання або пом'якшення впливу на їхнє життя соціальних ризиків чи чинників, котрі зумовлюють виникнення складних життєвих обставин. Класичним правочином, що укладається у формі публічної оферти (відмінність у карті індивідуальних потреб), можна назвати договір між центром соціального обслуговування та непрацездатною особою, що потребує догляду та допомоги. З боку першого суб'єкта практикується залучення міждисциплінарної команди, яка включає психолога, соціального робітника, юрисконсульта, медичного фахівця тощо. Тривалість договору регламентується положенням ст. 22 Закону України «Про соціальні послуги» [4] і, як правило, закінчується тоді, коли відпадає потреба в наданні соціальної допомоги чи соціальних послуг.

Як правило, цим же принципом керуються сторони (одна з яких — законний представник) при укладанні, наприклад, договору про соціальну реабілітацію осіб з інтелектуальними та психічними розладами. При цьому, така послуга може надаватися у групі із іншими отримувачами, котрі мають подібні проблеми (вади). Зміст послуги акумулює в собі підтримку наявних або формування і розвиток соціально-побутових навичок у частині орієнтування на місцевості, комунікації, самообслуговування, приготування їжі, користування фінансовими ресурсами; надання систематичної психологічної підтримки задля нормалізації емоційного стану; організації дозвілля: трудотерапія, спортивно-оздоровча, художня, технічна діяльність; надання допомоги в користуванні реабілітаційними засобами. Іншими словами, при укладанні договору юридична служба повинна звернути увагу на чітку фіксацію обов'язків надавача послуг, у тому числі складання індивідуального плану психологічної реабілітації, інформувати отримувача послуг про мету/способи/послідовність психологічної або інтелектуальної реабілітації.

Аналогічна ситуація прослідковується і в договорі про надання соціального супроводу при працевлаштуванні на робочому місці. За умови, якщо особа вже працевлаштована, термін надання такої допомоги не перевищує шести місяців. Сам договір має на меті надання кваліфікованими спеціалістами підтримки особам, які знаходяться на етапі боротьби зі складними життєвими труднощами, намагаються відновити й підвищити власний соціальний статус. Особливо важливою в цьому випадку є робота із психологом, котрий шляхом використання методу індивідуальної роботи проводить консультації або виступає у ролі посередника в системі «(потенційний) роботодавець — отримувач соціальної послуги». Отже, у соціальній сфері процедури затвердження остаточного варіанта договору передуватиме тривала аналітична й узгоджувальна робота із усіма заінтересованими суб'єктами.

У свою чергу, деякі послуги в інших сегментах соціальної сфери надавались «за замовчуванням». Так, позитивним аспектом слід вважати і той факт, що житлові субсидії на опалювальний період 2020–2021 років також призначалися автоматично, тобто в осіб похилого віку відпала потреба особисто звертатися до уповноваженого органу із заявами про їхнє призначення. Відповідно із завершенням карантину орган соціального захисту повинен провести перерахунок виплачених допомог, пенсій, субсидій на підставі отриманої заяви.

Досить гостро порушується питання надання кваліфікованої правової допомоги в медичній сфері на рівні регіонів. Основними завданнями, котрі має виконувати юридична служба медичної установи у співпраці із відповідними місцевими та центральними органами влади, іншими структурними підрозділами, незалежно від форми власності, є укріплення договірної і фінансової дисципліни, організація та здійснення претензійно-позовної роботи, перевірка розпорядчих актів (наказів) на відповідність нормам чинного законодавства. Із вказаного виходить, що головним завданням юридичної служби є забезпечення законної діяльності юридичної особи, яка надає медичні послуги відповідно до законодавства про медичні гарантії. У роботі закладів охорони здоров'я визначальним є організація забезпечення дотримання вимог санітарних норм і правил, актів трудового законодавства та законодавства з питань охорони здоров'я, пожежної безпеки, охорони праці, цивільного захисту населення, забезпечення доступу до публічної інформації та захисту персональних даних.

У цій сфері також інтенсифікується значення договірної роботи при укладенні тристоронніх правочинів за програмою медичних гарантій відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [5]. Сторонами такої угоди є пацієнт, особа, яка фінансує отримання медичної допомоги пацієнтом, (замовник) і безпосередній надавач медичних послуг (вправі залучати інших осіб до виконання своїх обов'язків). Особливості договору про медичне обслуговування за вказаною програмою передбачені законом. Так, для нього передбачена винятково письмова (електронна) форма, його істотні умови включають дані щодо обсягу медичних послуг і лікарських засобів, що передбачені програмою; порядок, умови та терміни оплати визначеного тарифу; строк дії договору; адреса надання медичних послуг; права та обов'язки сторін; звітність зі сторони надавачів таких послуг й відповідальність суб'єктів. Договір про медичне обслуговування населення у вітчизняній правовій доктрині належить до правочинів, укладених на користь третіх осіб. Він має встановлену форму та підлягає оприлюдненню на офіційному сайті.

Контрактування за програмою реімбурсації в Україні повною мірою унормоване. Окрім спеціального закону [5], така процедура регламентується підзаконними нормативно-правовими актами [6; 7]. За даними Національної служби здоров'я України, станом на 15 березня 2021 р., укладено 1 136 договорів про реімбурсацію [8]. Із липня 2021 року до переліку медичних гарантій (паліативна допомога, онкологія, вірус імунодефіциту людини, психічні та поведінкові розлади, особи, які перенесли інсульт або інфаркт), додано хвороби, пов'язані із цукровим діабетом. Динаміка

розширення пакету медичних послуг, які підпадають під програму гарантій, вказує на бажання держави відпрацювати чіткі механізми та досягти фактичного дотримання і виконання положень ст. 49 Конституції України [9].

На рівні із медичним сегментом, значної уваги потребує розгляд питання щодо сучасного стану юридичного забезпечення у сфері освіти, зокрема в навчальних закладах. Договірна робота в навчальних закладах всіх рівнів пов'язана із укладенням правочинів, предметом яких, насамперед, є надання освітніх послуг, забезпечення студентів харчуванням, проведення капітального ремонту приміщень тощо. Саме тому юридична служба при навчальному закладі формує зміст типового договору (публічної оферти) із освітянами, готує необхідні документи для укладання таких правочинів, займається урегулюванням розбіжностей із контрагентами, контролює виконання договірних зобов'язань. Про випадки правопорушень, недотримання вимог трудового законодавства працівниками чи науково-педагогічними працівниками навчального закладу начальник (завідувач) юридичним відділом, бюро або юрисконсульт, зобов'язаний повідомляти керівників. Якщо працівник юридичної служби не вжив заходів для усунення порушення законності, то він може нести відповідальність разом з керівником.

В умовах карантинних заходів спільно із навчальними закладами робота юридичних служб поступово адаптувалася до умов дистанційного режиму. Дистанційна (віддалена) робота представляє особливу форму організації трудового процесу, за якою штатні працівники виконують свої обов'язки за межами робочого простору, а основні комунікації в процесі роботи здійснюються за допомогою цифрових технологій, котрі ще до недавнього часу були не дуже поширеним явищем на вітчизняному ринку праці. Так, підписання угод відбувається в офлайн-режимі, а надання консультацій працівникам, формування змістовної частини можливе і у віддаленому форматі.

Одночасно зауважимо, що у вищих навчальних закладах останнім часом набувають популярності юридичні клініки, до складу яких входять найбільш здібні студенти (на добровільних засадах) і їхні викладачі із правничих спеціальностей. Метою діяльності такого осередку — дуалістична: з одного боку, в такий спосіб студенти намагаються надати компетентну допомогу особам, які не мають фінансів для оплати юридичної консультації (у свою чергу, студенти отримують практику, життєві кейси, які вони самостійно вирішують, усвідомлюючи важливість кожного подальшого кроку); з іншого — набутий досвід застосовують у випадку необхідності надання юридичної допомоги на благо власного навчального закладу. Такі юридичні клініки успішно функціонують при навчальних закладах різного підпорядкування, зокрема одна із найперших та найкращих, що функціонує в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова. Періодично проводиться моніторингове оцінювання їхньої діяльності [10; 11].

Питання організації та впорядкуванню договірної роботи в соціальній та медичній сферах врегульовано законодавством та проаналізовано в

наукових дослідженнях. Із змісту норм законодавства впливає причина інтенсифікації ролі юридичних служб, особливо в умовах пандемії. Так, у соціальній сфері особливий акцент юрисконсультів здійснюється на договірній роботі та встановленні раціональних контрактних умов, у зв'язку з чим, оптимізації потребує дистанційна робота таких фахівців. Подальші наукові розробки ми вбачаємо в окресленні специфіки роботи представників юридичної служби при забезпеченні соціального супроводу як базового складника подолання складної життєвої обставини для особи, котра в неї потрапила задля забезпечення максимального захисту гарантованих їй соціальних прав та мінімізації чинників, котрі унеможливають чи утруднюють її життєдіяльність.

Задля удосконалення механізмів договірної роботи в соціальній та медичній сферах вбачає за доцільне посилення ролі юридичної служби шляхом затвердження штатного розпису юридичної служби територіальної громади, залежно від кількості населення, котре проживає на відповідних територіях та кількості установ і закладів, які потребують юридичного супроводу. Міністерству соціальної політики України спільно з Міністерством юстиції України та Міністерством розвитку громад та територій України необхідно розробити та затвердити методичні рекомендації з організації діяльності юридичної служби для об'єднаної територіальної громади.

Задля ефективного надання медичної допомоги та забезпечення виконання укладених договорів та виконання програми державних гарантій медичного обслуговування населенню та захисту прав медичних працівників вважаємо за доцільне затвердження Міністерством охорони здоров'я України Примірною штатного нормативу чисельності працівників юридичного відділу закладу охорони здоров'я всіх форм власності.

Список використаних джерел

1. *Бойчук Р. П., Задихайло Д. В., Пашков В. М.* Організація правової роботи на підприємствах, установах, організаціях. Харків : ФІНН, 2010. 384 с.
2. *Юридична служба на підприємстві, в установі, організації / за ред. Ю. І. Руснак.* Київ : Центр учбової літератури, 2013. 274 с.
3. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р. № 1040. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3kiFomK>.
4. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 р. № 2671–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/2Hl1Rsg>.
5. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення. Закон України від 19.10.2017 р. № 2168–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3kTiT8V>.
6. Деякі питання щодо договорів про реімбурсацію. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 136. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/30K5eG3>.
7. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у II–IV кварталах 2021 року. Постанова

- Кабінету Міністрів України від 15.02.2021 р. № 133. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3mUgWK8>.
8. Укладені договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій. *Національна служба здоров'я України*. URL : <https://bit.ly/3bQ5g4z>.
 9. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/2LXJAqz>.
 10. Галай А., Ломжець Ю., Цип'яшук М., Дацко К. Моніторинги розвитку юридичних клінік України: формат 2.0 (від оцінювання до розвитку). Київ: Асоціація юридичних клінік України. 2020. 20 с. URL : <https://bit.ly/3khovJ4>.
 11. Висновок моніторингу: Юридична клініка Хмельницького університету управління та права 2018. *Асоціація юридичних клінік України*. 2018. URL : <https://bit.ly/3wrG5Pa>.

Надійшла до редакції 02.03.2021

**Liudmyla TARANENKO,
Nadiia CHUDYK-BILOUSOVA**

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

The Role of Legal Service for Contractual Work Organization in Social and Medical Spheres

The article considers the organization of contractual work in social and medical spheres. The peculiarities of legal service work in the medical and educational segment are studied. The foreign practice of legal support of the social segment in medicine is pointed out. Considerable attention is paid to the organization of such work at the regional level. It is found out that in the work of health care institutions such legal service participates in ensuring compliance with sanitary norms and rules, acts of labor legislation and legislation on health care, fire safety, labor protection, civil protection, provides access to public information and protection of personal data. The complex analysis of normative-legal maintenance of legal service work organization is carried out. The definition of the contract in the field of social security is given and the most typical transactions concluded in this direction are characterized. It has been established that public offer agreements play a significant role here. The content of these agreements is revealed. Cases of concluding tripartite agreements are analyzed. It is found out that the form of such agreements is usually written (electronic); the term of the majority of the contract in the social sphere is determined by the moment of the need to provide the relevant service / performance of work (social support in employment and in the workplace, social rehabilitation of persons with intellectual and mental disorders). The issue of regulation of contracting under the reimbursement program is revealed. The purpose of activity of legal clinics at higher educational institutions is described and the reason of their popularity is substantiated. The tasks of the legal service at the educational institution are defined. Emphasis is placed on the specifics of the organization of remote work of the legal service in quarantine, remote format of services in other segments of social sphere.

Keywords: *contract in the field of social security, contractual work, social sphere, legal adviser, legal service.*